

Ob 80-letnici odprtja prve slovenske gimnazije po fašizmu

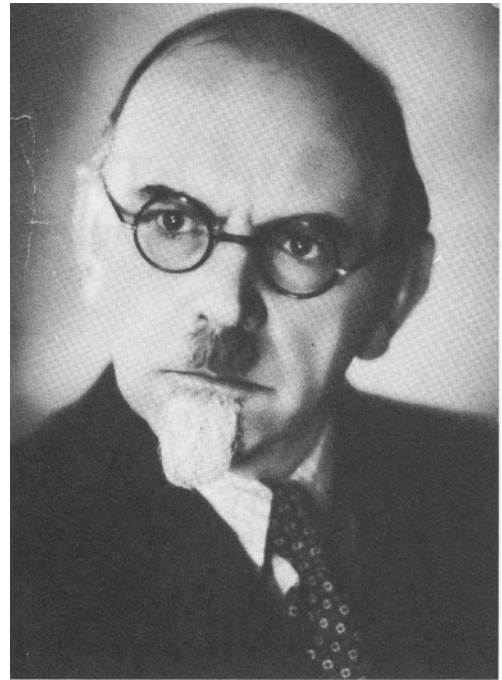
SLOVENSKA GIMNAZIJA POD KAPELO V GORICI (1944–1945) 2. del

Erika Jazbar

Ravnatelj Joža Lovrenčič in učni kader

Ravnatelj gimnazije je bil kobariški pisatelj, pesnik in urednik **Joža Lovrenčič** (1890–1952), takrat delujoč v Ljubljani, ki je v Gorici nato sooblikoval tudi slovenske kulturne dogodke, predaval in pisal za poltednik *Goriški list*. Zora Saksida, ki je bila pri časopisu zaposlena kot računovodkinja, mi je leta 2011 povedala, da je Lovrenčič redno prihajal na uredništvo, ki je bilo na Korzu, se pogovarjal z urednikom Milanom Komarjem in prinašal svoje zapise, članke, poezije, daljša besedila, med temi si posebno mesto zasluži razširjeno predavanje *Zgodovina slovenske besede v Posočju*, ki je izhajalo v več deset nadaljevanjih.

Na gimnaziji v glavnem ni učil, le tu pa tam je polnil vrzeli, bil kak teden suplent, z dijaki se ni družil, »nanj smo gledali kot na pomembno osebnost, zelo visoko smo ga

cenili, bil je odličen gospod, vedno je nosil klobuk in črn plašč,« mi je povedal eden izmed dijakov. Ana Saksida mi je dejala, da je živel pri sorodnikih v ulici

Desno: Joža Lovrenčič leta 1944

Spodaj: poezija in podlistek sta izšla v poltedniku *Goriški list* (1944–1945). "Na Kornu" je staro ime za trg pred palačo Attems v Gorici, kjer je nekoč stal Herkulejev vodomet. Lovrenčič je živel v bližnji ulici Formica.

<p>Dr. Joža Lovrenčič:</p> <p>Na Kornu</p> <p>Na Kornu ni več ure, ki nam je kazala čas, ko smo hodili študentje trubaduriti in v vas.</p> <p>Tudi Herkul z gorjačo je odšel kdo ve kam — brez njega in fontane trga skoraj več ne poznam.</p> <p>Ura in Herkul in znanci, vse, o vse je šlo — neznanec med tujci hodim, pri sreču mi je težko.</p> <p>Težko mi je in čutim grozno puščobo in mraz — na Kornu ni več ure, ki bi kazala čas ...</p> <p>Razstava goriških likovnih umetnikov.</p> <p>V kratkem bo v prostorih umetnostne prodajalne na goriškem Korzu razstava slik in plastik najodličnejših goriških likovnih umetnikov.</p>	<p>Važna naša obletnica</p> <p>Dne 11. maja 1934. torej točno pred 110 leti, je umrl v Gorici goriški Jožef. Rodil si je v vasi pri Račinju v Ljubljani, Goriški krajini. Služboval je v Kresnicah in nato kot veroučitelj. Leta 1805. je ustanovil prihodni gimnazij. V tem času pri pregledu voda sv. pismokopacije je bil član Akademije, pozneje pa je bil moralko in profesor filozofije. Leta 1805. je ustanovil gimnazij. V tem času pri pregledu voda sv. pismokopacije je bil član Akademije, pozneje pa je bil moralko in profesor filozofije. Leta 1805. je ustanovil gimnazij. V tem času pri pregledu voda sv. pismokopacije je bil član Akademije, pozneje pa je bil moralko in profesor filozofije.</p>	<p>ZGODOVINA SLOVENSKE BESEDE V POSOČJU</p> <p>Praktičen pogled na slovenske razmere in izkušnje, ki si jih je pridobil v raznih slovenskih krajih, so ga pripravile za književnika. Poleg spoznanja, da so potrebni prav slovenski vzorec pridigi, mu je potisnila pero v roke tudi literarna ambicija, kajti njegovo delo presega po obširnosti okvir priročnika za najnujnejšo potrebo. Za slovensko slovnost, ki je bilo tedaj kaj revno, pomeni <i>Promptarij na 2896 straneh veliko pridobitev</i>, ker je v primeri z vso nabožno slovensko literaturo produkcijo tiste dobe najbolj izvorno delo, zlasti tam, kjer je pisatelja zanesla gorečnost in temperament, da je pozabil na učne viire, na sheme in sholastično navlako. V nemajhni meri je k temu pripomogla tudi prirojena vipavska zgovornost. »Sveti priročnik« je hkrati prva slovenska knjiga, ki se v njej oglašata barok. Med pomembnimi Goriciani te dobe ne smemo pozabiti tudi <i>Dominika Franca Kalina</i>, ki je bil prav tako kot o. Janez doma iz Svetega Križa na Vipavskem. Po dovršenih študijah v Gorici je prišel v Monakovo in pozneje na Dunaj ter postal na dvoru cesarja Leopolda njegov historiograf in bil še povzdignjen v palatinskega grofa. Slovec je kot risar, slikar, glasbenik in pesnik.</p>	<p>Kot slikar in glasbenik nam je pač še vedno dostopen, to se pravi, ga lahko uvrstimo med svoje, kot pesnik in zgodovinar pa nam ostane taj, ker je pisal v tujih jezikih. Izdal je mnogo del. Ohranjen 17. stoletja nam torej kaže, da je Posočje bilo tudi v tej dobi za slovensko kulturno življenje aktivno, da, da pomeni z deli Janeza Svetokriškega največjo in najpomembnejšo postavko v našem tedanjem književnem življenju.</p> <p>IV. Posočje v času prosvetljenega absolutizma</p> <p>Čepprav ni Posočje obdržalo v 18. stoletju one višine in razmaha, kakršnega je pokazal o. Janez Svetokriški, vendar moremo tudi v tem veku ugotoviti, da književna tradicija ni zamrla in da so se posamezniki trudili pisati v slovensčini, o čemer imamo rokopise in tiskane spomenike. Uvod v 18. stoletje je bil na Goriškem nemiren in krvav: označuje ga veliki tolminski kmečki upor, ki se je tako tragično končal 1713 na goriškem Travniku. Ta boj za staro pravdo je bil socialnega značaja, a vendar obenem tudi poudarek slovenske miselnosti, ki je zahtevala na svoji zemlji tako življenje, da bi se tudi slovenski človek lahko uveljavil. Ta nastop slovenskega življa je prav zato pomembnejši kot katera koli knjiga, ki bi jo bil tedaj kdo napisal.</p>	<p>Sicer pa predstavlja prvo polovico 18. stoletja v naši književnosti še vedno samo versko nabožna knjiga; zato tudi v Posočju ne bomo v tem času prikažovali in iskali drugačnih tekstov. Kapucinski red, iz katerega je izšel o. Janez Svetokriški, se zdi, da je s posebno ljubeznijo gojil tudi slovenski jezik in da je prišlo to v nekako redovno izročilo. V tem me potrjujejo dva gorišana kapucina. In sicer o. Romuald 11. o. <i>Josef Gusani</i>.</p> <p>O kapucinu o. Romualdu za zlat ne vem: drugega, ko da je bil doma iz Štandčja pri Gorici. Solal se je pač v Gorici, kjer je vstopil v kapucinski samostan in potem prišel tudi v Skofjo Loko ter živel v letih 1720–1721 v ondotnem samostanu, kjer je bil provincijal; zanimivo je, da je bil istočasno tam za gvardijana o. Agatangel, doma iz Tolmna.</p> <p>V Skofji Loki so dobili leta 1720 dovoljenje, da smejo vpriporiti posojonsko procesijo. Za to procesijo, v kateri so nazorno prikazovali Kristusovo trpljenje z vmesnimi pripodobami iz starega zakona, je napisal besedilo o. Romuald. Rokopis je ohranjen v škofjevoškem kapucinskem samostanu. Besedilo je pisano v verzih, katerih je nad 1000. Razdeljeno je v 13 prizorov — tlik, in sicer so: Raj, Smrt, Zadnja večerja, Samon, Kravati pot, Bičanje, Kronanje, Jeronim, Glej, človek, Kristus na križu, Mati božja sedem žalosti, Skrinja zaveze, Grob Kristusov. — V aka izmed okoliških vasi je morala poskrbeti za en</p>
---	---	--	--	---

Andrej Vovko, Knjiga s sedmimi pečati, O življenju in delu dr. Jože Lovrenčiča, v: Goriški letnik 1991, Nova Gorica 1991, strani 14–15

Kljub psovkam, ki jih je bil deležen kasneje, dr. Lovrenčič s svojo družino ni bil kak "hlapec Italijanov", pomagal je vsakemu pomoči potrebnemu, tudi pristašem Osvobodilne fronte. Njegov "izvirni greh" za povojni čas je bilo njegovo ravnateljevanje na slovenski gimnaziji v Gorici in sodelovanje pri ustanovitvi učiteljsišča v Tolminu. /.../

Dr. Joža Lovrenčič nikakor ni prevzel ravnateljevanja, da bi tam podprl okupatorja, ki ni mogel najti izdajalcev med primorskimi Slovenci /.../ in pomagal reakciji pri njeni nameri, da odtrga Primorsko od Jugoslavije, kot beremo v povojni obtožnici proti njemu, pač pa zato, kot navaja v svojem zagovoru, ker se je v vesti čutil primorane iti med svoje rojake in po 25 letih ukinitve slovenske gimnazije delati med našo mladino in jo utrditi v narodni zavesti ter navdušiti za Slovenijo in Jugoslavijo.

Nujna bi bila poglobljena študija o značaju in pomenu te goriške slovenske gimnazije, ki je delovala po učnem načrtu predvojnih slovenskih gimnazij in je ne glede na današnje nemške namene dosegla cilje, za katere se je boril dr. Lovrenčič: za ohranjanje in razvoj slovenstva na Primorskem. /.../ Dejstvo, ki ga ni mogoče zanikati, je, da so povojne zavezniške zasedbene oblasti ob prihodu v Gorico potrdile šolsko stanje, na katerega so naletele, in tako se je tudi po zaslugi dr. Lovrenčiča in drugih slovenskih ustanoviteljev in profesorjev na tej šoli do današnjih dni v Gorici ohranilo slovensko srednje šolstvo.

Zgoraj: monografska številka Goriškega letnika, ki so jo posvetili Joži Lovrenčiču

Spodaj: Franc Kralj med oddajo Pričevalci

Formica, mladi profesorji Oton Muhr, Janez Mahnič in Anton Zakšek pa so živeli skupaj v stanovanju na Korzu nasproti Ljudskega vrta.

Duhovnik, profesor in cerkveni zgodovinar **Franc Kralj** (1929–2023) je v oddaji *Pričevalci* Jožeta Možine, ki je bila na sporedu 1. novembra 2016, spregovoril tudi o obiskovanju slovenske gimnazije pod Kapelo. Kot bogoslovec je živel v zavodu Stella Matutina, za katerega so odgovarjali jezuiti in kamor

so v drugi polovici leta 1944 prišli iz videdskega Castelleria, kamor se je zaradi vojne preselilo goriško bogoslovje. »Bila je to prva slovenska šola v Gorici, potem ko so Italijani zatrli slovensko šolstvo. To so domobranci dosegli leta 1944 in Jožeta Lovrenčiča poklicali za ravnatelja. On je bil apolitičen človek, vemo, da je bil po prepričanju kristjan, hotel je predvsem to mladino, ki je bila vzgojena v italijanskem duhu, spraviti, kot pravimo, na zeleno vejo. Šolo smo obiskovali, pouk smo imeli neredno, ker smo gostovali v italijanski šoli pod Kostanjevico in ker je bila v bližini severna železniška postaja, svetogorska, često bombardirana.«

Namestnik ravnatelja Lovrenčiča je bil zavedni goriški duhovnik **Alfonz Čuk** (1912–1975), ki je učil tudi verouk, sicer je bil profesor v semenišču, izobražena in poznana osebnost, ki je odigrala pomembno vlogo v letih raznarodovanja. Zrcalnost goriških in ljubljanskih protagonistov se je odražala tudi pri

profesorskem kadru. V njegovih vrstah najdemo znana domača imena: Rado Bednarik, Viktor Birsar, Kazimir Humar, Anton Kacin, Emil Komel, Mirko Mazora, ob njih profesorje, ki so prihajali iz osrednje Slovenije, med njimi so bili tudi nekateri šele diplomirani, za katere je bila Gorica prvo službovanje, in sicer Rado Lenček, Oton Muhr, Karel Rakovec, Mira Tršar, Nada Laharnar, Frane Pengov, Janez Mahnič.

To so bili pravi idealisti, mi je povedal **Karl Bonutti**, »malo prej so končali univerzo, dana jim je bila možnost, da pridejo v Gorico, in so prišli, pa čeprav jim je bila neznana. Duhovnik Pengov

predmet	profesorji in ostali učitelji	čas
Matematika	Komel Emil	9.00-10.00
Matematika	Birsar Viktor	10.15-11.15
Matematika	Mazora Mirko	11.30-12.30
Matematika	Bednarik Rado	12.45-13.45
Matematika	Kacin Anton	14.00-15.00
Matematika	Mazora Mirko	15.15-16.15
Matematika	Birsar Viktor	16.30-17.30
Matematika	Komel Emil	17.45-18.45
Matematika	Birsar Viktor	19.00-20.00
Matematika	Komel Emil	20.15-21.15
Matematika	Birsar Viktor	21.30-22.30
Matematika	Komel Emil	22.45-23.45
Matematika	Birsar Viktor	24.00-25.00
Matematika	Komel Emil	25.15-26.15
Matematika	Birsar Viktor	26.30-27.30
Matematika	Komel Emil	27.45-28.45
Matematika	Birsar Viktor	29.00-30.00
Matematika	Komel Emil	30.15-31.15
Matematika	Birsar Viktor	31.30-32.30
Matematika	Komel Emil	32.45-33.45
Matematika	Birsar Viktor	34.00-35.00
Matematika	Komel Emil	35.15-36.15
Matematika	Birsar Viktor	36.30-37.30
Matematika	Komel Emil	37.45-38.45
Matematika	Birsar Viktor	39.00-40.00
Matematika	Komel Emil	40.15-41.15
Matematika	Birsar Viktor	41.30-42.30
Matematika	Komel Emil	42.45-43.45
Matematika	Birsar Viktor	44.00-45.00
Matematika	Komel Emil	45.15-46.15
Matematika	Birsar Viktor	46.30-47.30
Matematika	Komel Emil	47.45-48.45
Matematika	Birsar Viktor	49.00-50.00
Matematika	Komel Emil	50.15-51.15
Matematika	Birsar Viktor	51.30-52.30
Matematika	Komel Emil	52.45-53.45
Matematika	Birsar Viktor	54.00-55.00
Matematika	Komel Emil	55.15-56.15
Matematika	Birsar Viktor	56.30-57.30
Matematika	Komel Emil	57.45-58.45
Matematika	Birsar Viktor	59.00-60.00
Matematika	Komel Emil	60.15-61.15
Matematika	Birsar Viktor	61.30-62.30
Matematika	Komel Emil	62.45-63.45
Matematika	Birsar Viktor	64.00-65.00
Matematika	Komel Emil	65.15-66.15
Matematika	Birsar Viktor	66.30-67.30
Matematika	Komel Emil	67.45-68.45
Matematika	Birsar Viktor	69.00-70.00
Matematika	Komel Emil	70.15-71.15
Matematika	Birsar Viktor	71.30-72.30
Matematika	Komel Emil	72.45-73.45
Matematika	Birsar Viktor	74.00-75.00
Matematika	Komel Emil	75.15-76.15
Matematika	Birsar Viktor	76.30-77.30
Matematika	Komel Emil	77.45-78.45
Matematika	Birsar Viktor	79.00-80.00
Matematika	Komel Emil	80.15-81.15
Matematika	Birsar Viktor	81.30-82.30
Matematika	Komel Emil	82.45-83.45
Matematika	Birsar Viktor	84.00-85.00
Matematika	Komel Emil	85.15-86.15
Matematika	Birsar Viktor	86.30-87.30
Matematika	Komel Emil	87.45-88.45
Matematika	Birsar Viktor	89.00-90.00
Matematika	Komel Emil	90.15-91.15
Matematika	Birsar Viktor	91.30-92.30
Matematika	Komel Emil	92.45-93.45
Matematika	Birsar Viktor	94.00-95.00
Matematika	Komel Emil	95.15-96.15
Matematika	Birsar Viktor	96.30-97.30
Matematika	Komel Emil	97.45-98.45
Matematika	Birsar Viktor	99.00-100.00

Predmetnik in učni kader goriške gimnazije; spodaj: Joža Lovrenčič med snemanjem na Radiu Ljubljana

nas je učil tudi biologijo, v Gorico je prišla tudi Mira Tršar, sestra slikarja Marjana Tršarja, pa znani msgr. Jaklič. Najbolj je na nas vplival naš razrednik Rado Lenček, bil je mlad, idealist, vzgajal nas je, formiral, veliko se z nami pogovarjal. Ker so prišli iz Ljubljane, so bili tile profesorji v naših očeh zelo pomembni, ker so prišli za nas, je bilo to posebno zadoščenje.

Profesorji, ki sem jih imel v tem letu gimnazije, so mi ostali globoko v spominu, bistveno bolj kot tisti kasneje, kar je veljalo tudi za moje sošolce. Poučevali so z dušo, s posebnim notranjim žarom. Da so nam odprli slovensko šolo! To je bilo nekaj tako pomembnega! Prej je bilo greh, da

Boris Mlakar, Dr. Joža Lovrenčič in mimohod revolucije, v: Goriški letnik 1991, Nova Gorica 1991, strani 29-30

Po kapitulaciji Italije se je na Primorskem pričel neke vrste narodni preporod. Pri tem je sodelovala tudi protirevolucionarna oziroma domobranska stran, ki je ob odločujoči pomoči iz Ljubljane ter ob toleranci novih nemških oblasti skušala obnoviti nekoč zelo bogato slovensko šolstvo ter drugo kulturno in prosvetno dejavnost. To ji je v veliki meri tudi uspevalo, seveda le v večjih krajih, ki so bili izven partizanske kontrole. Iz Ljubljane so v ta namen na Primorsko odhajali profesorji, akademiki, uradniki, sodniki, vojaki itd. Nekateri so dol odhajali iz zgolj političnih – protirevolucionarnih nagibov, drugi, predvsem primorski rojaki, pa pretežno iz narodnostnih in kulturnih. Med slednje lahko prištejemo tudi dr. Jožo Lovrenčiča oziroma kar celo njegovo družino.

Že spomladi 1944 je kot domobranec na Primorsko odšel njegov sin Jože. Poslan je bil na Kobariško, kjer se je iz prvotne propagandne domobranske skupine kasneje oblikovala močna 9. četa Slovenskega narodnega varnostnega zbora, kot se je uradno nazivalo primorsko domobranstvo. Narednik Jože Lovrenčič je v Kobaridu in okolici pričel z organiziranjem kulturnih in propagandnih prireditev, kar je pri domačinih ter tudi pri organih Osvobodilne fronte in komunistične partije vzbujalo različne odmeve in tudi takojšnje namige na njegovega očeta. Le-ta se do poletja 1944 še ni odločil, da bi spet pogledal v domače kraje. Videti je, da ga je v začetku avgusta tja pritegnila prav izredna aktivnost njegovega sina, ki je prirejaval manjša zborovanja, šolske akademije in navsezadnje pripravljaval tudi ustanovitev – obnovev kulturnega društva "Goriški slavček". Le-to naj bi bilo po fašističnih oblasteh razpuščeno pred 17 leti.

si se imel za Slovenca. Škoda, da je prenehalo, če bi trajalo še eno leto, bi ta šola vplivala na slovensko sliko v Gorici. Če bi ta šola ostala, bi veliko naredila.»

Pouk je potekal v narodnem duhu, predmetnik in sistem ocenjevanja sta bila povzeta po predvojni ljubljanski gimnaziji. **Marija Kacin** mi je potrdila, da je šola delovala povsem samostojno, propagande ni bilo, primorski domobranci in Nemci se niso vtikali v predmetnik, vsebine in delavnice. Povedano so mi ponovili tudi vsi drugi pričevalci. Če je pogovor nanese na politiko, razlikovanje, vojno, so se profesorji zadržali. Edinole za Otona Muhra se je vedelo, da je že takrat podpiral idejo o neodvisni Sloveniji.

Pač pa so bili do gimnazije skrajno nestrpni Italijani, zanje je bila trn v peti. Fizičnih napadov in vandalskih dejanj z italijanske strani se Marija Kacin ne spominja, »odprtje šole so skušali preprečiti, a jim ni uspelo. Ko je stekel pouk, so bili najprej osupli: kako je mogoče, da so po Gentilejevi reformi in po vsem, kar je bilo, v Gorici odprli slovensko gimnazijo!« Spominja pa se, da so nekega popoldneva prišli v šolo in je bila veža polna klopi, ki so bile nagrmađene ena na drugi, da niso mogli v stavbo.

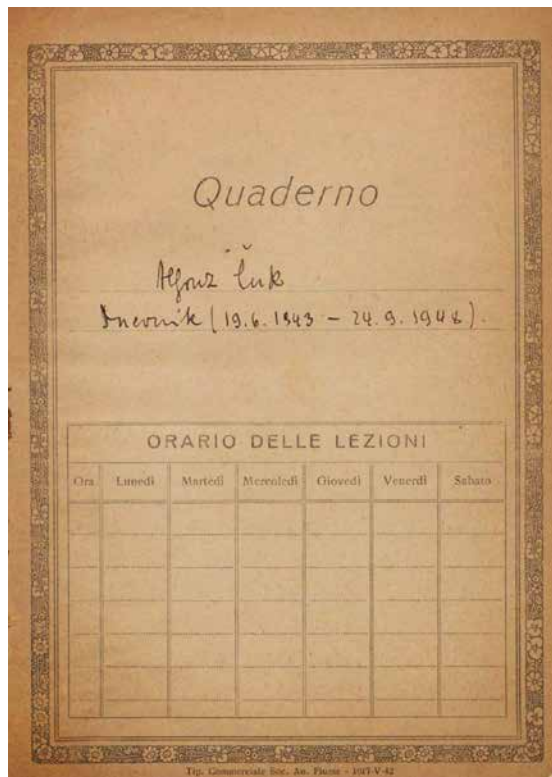
Dnevnik Alfonza Čuka o osnovni šoli v Štandrežu in o slovenski gimnaziji

Na spletu je dostopen rokopišni dnevnik **Alfonza Čuka**, ki sega v obdobje 1943–1948 in še čaka na dokončno objavo. Digitalizirali so ga v režiji Katoliškega inštituta iz Ljubljane, dnevnik pa je pridobil Janez Arnež, ki ga je objavljal v svoji publikaciji *Pogledi*, in spada v fond Studia Slovenica.

Zgoraj: med profesorji je bil tudi mladi klasični filolog in zagovornik samostojne Slovenije Oton Muhr (1918–1972).

Spodaj: naslovna dnevnik Alfonza Čuka, ki ga hrani Katoliški inštitut.

Najprej vam ponujamo v branje odlomek iz medvojnega časa, ko je bil Čuk še župnik v Štandrežu, kjer je leta 1944 dosegel ustanovitev slovenske osnovne šole. Zaradi nasprotovanja partizanov pa je zamrla po prvem mesecu. Takole piše v dnevniku:

Štandrež, 18. februarja 1944

S šolo ne gre. Po enem mesecu smo zadeli na velike težave, in sicer od strani, od katere nismo pričakovali. Že več časa opažam, da nam partizani rovajo proti. Pred 14 dnevi so celo vdrli v šolo

in nam en razred pomazali z napisi. Pred dnevi so mi naši možje povedali, da so dobili naročilo, naj se v šolo vpelje njihov program. Včeraj pa sta prišla dva v šolo in prinesla učiteljstvu listek, v katerem se zahteva, naj se šolo prekine, učiteljstvo pa naj se opraviči, kako da je stopilo na stran belogardistov – izdajalcev slovenskega naroda. Radi tega smo šolo suspendirali, in ako se stvari ne razčistijo, jo bomo kratkomalo zaprli.

O omenjenem kratkem življenju štandreške osnovne šole **Damjan Paulin**, ki je rojstni vasi posvetil več knjig, takole piše: *Na pobudo župnika začela delovati v Štandrežu slovenska osnovna šola. V knjigi, ki jo hrani arhiv štandreške župnije sv. Andreja, je med župnijskimi oznanili na nedeljo, 9. januarja 1944, tudi obvestilo, da se bo v Štandrežu začel pouk v sredo, 12. januarja 1944, ob 8.30, in sicer v prvem, drugem, tretjem in četrtem razredu. Ob tej priliki je župnik pozval starše bodočih učencev, naj skrbijo za učiteljce.*

V poročilu učiteljice Vladislave Ferlat – poučevala je na štandreški šoli v letih po prvi svetovni vojni, leta 1930 pa so jo fašisti premestili v notranjost Italije – odposlanem 28. avgusta 1945 Narodnoosvobodilnemu odboru, je razvidno, da sta po prizadevanju dr. Čuka v letu 1944 nekaj časa poučevali v Štandrežu dve učiteljici. V poročilu je dodano, da po izjavi župnika v šoli ni bilo nič političnega. Štandreški učenci so bili deležni pouka samo do 20. februarja 1944. V že omenjeni knjigi označil je tudi zabeleženo, da z 20. februarjem 1944 pouka ne bo več, ker so ga prepovedali. Prepoved je izdala OF, ki je nasprotovala ustanavljanju slovenskih šol, ki ne bi delovale po njenih smernicah, in je te šole proglasila za domobransko propagando. (Damjan Paulin, *Štandrež 1927–1947: od fašizma do zavezniške vojaške uprave*, Gorica 1998, str. 101.)

Septembra 1944 je **Alfonz Čuk** zapustil štandreško župnijo in se preselil v Gorico, kjer je ostal do 4. maja 1945, ko se je zaradi nevarnosti, da bi ga partizani zaprli ali likvidirali, umaknil v Furlanijo in nato v begunska taborišča po Italiji.

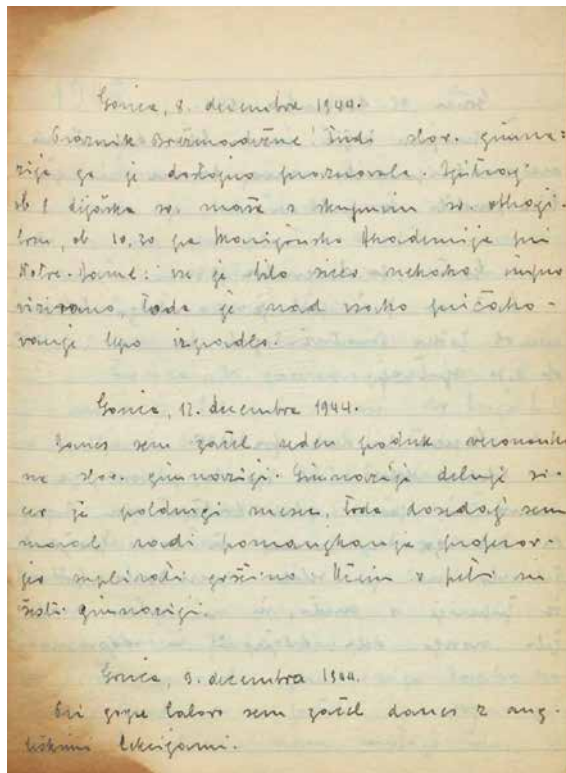
V branje vam ponujamo nekaj odlomkov iz dnevnika od decembra 1944 do aprila 1945, v katerih je govor o slovenski gimnaziji.

Gorica, 6. decembra 1944

Sinoči je bilo na Travniku miklavževanje za slovenske otroke. Igrali so: Miklavž prihaja. Veliko ljudstva. Lepa slov. afirmacija!

Gorica, 8. decembra 1944

Praznik Brezmadežne! Tudi slov. gimnazija ga je dostojno praznovala. Zjutraj ob 8. dijaška sv. maša s skupnim sv. obhajilom, ob 10.30 pa Marijanska akademija pri Notre Dame: vse je bilo sicer nekako improvizirano, toda je nad vsakim pričakovanjem lepo izpadlo.

Stran iz dnevnika Alfonza Čuka iz decembra 1944

Gorica, 12. decembra 1944

Danes sem začel reden pouk verouka na slov. gimnaziji. Gimnazija deluje sicer že poldrugi mesec, toda dosedaj sem moral radi pomanjkanja profesorjev suplirati grščino. Učim v peti in šesti gimnaziji.

Gorica, 31. decembra 1944

Viharno leto v vseh ozirih, za svet, za narod in zame osebno. Hvaležen sem Bogu, da sem ga razmeroma še dobro preživel. Prineslo mi je veliko

spremembo: prehod iz župnije v mesto in mi s tem naložilo novega dela, dolžnosti in odgovornosti.

Gorica, 1. januarja 1945

Temna je bodočnost pred menoj! Toda to me ne plaši: z veliko vero in z močnim optimizmom stopam novemu letu naproti.

Gorica, 22. januarja

Naša mlada gimnazija krepko napreduje. Dijaki so se začeli lepo organizirati. Le alarmi nam motijo šolo.

Gorica, 25. februarja 1945

Spet nekaj kratkih novic iz mojega in našega življenja. Že teden časa nas preganjajo hudi in neprestani alarmi, tako da nam zastaja vse delo: šola in organizacije. Zdi se, da se nam obetajo zelo hude reči, morda celo invazija. Človek ima namreč vtis, da se bližamo koncu in da so pred vrati oni dnevi, katerih smo se vedno tako bali. Naše notranje razmere so tudi hude. Veliko se je poskušalo, da bi prišlo vsaj v našem taboru do zblizanja, a zaman.

Neka pobitost in negotovost se me polašča zadnje čase. Delam se sicer pogumnega, vendar me gloda: strah pred bodočnostjo. Ne morda radi moje osebe, niti manj: jaz sam sem osebno na vse pripravljen, tudi na največje žrtve – temveč strah za nas, za naše ljudstvo, za našo duhovščino. V božjih rokah smo!

Gorica, 18. marca 1945
Sinoči je umrl Jožko Kogej. Predsinočnjim je bil v via Baiamonti težko ranjen, najbrž od tovarišev. Vedno bolj postajamo nervozni. S šolo gre bolj klavrno: veliko dijakov je šlo domov. V mestu vse mrgoli tovarišev: najbrž se zbirajo v slučaju nenadnega poloma. Zdi se mi, da bo treba res pravega čudeža, da se srečno izmažemo iz te zagate.

Gorica, velikon. ponedeljek, 2. aprila 1945

Prazniki so nam še lepo in mirno minili. Preživel sem jih v Gorici, le danes popoldne sem šel pogledat v Štandrež. Živimo v napetem pričakovanju ...

Gorica, bela nedelja, 8. aprila 1945

Ob 1/2 1 smo imeli zelo hud zračni napad. Prizadet je bil okraj okrog slov. gimnazije in Štandrež. Okrog župnišča je pravo razdejanje, župnišče samo stoji, a

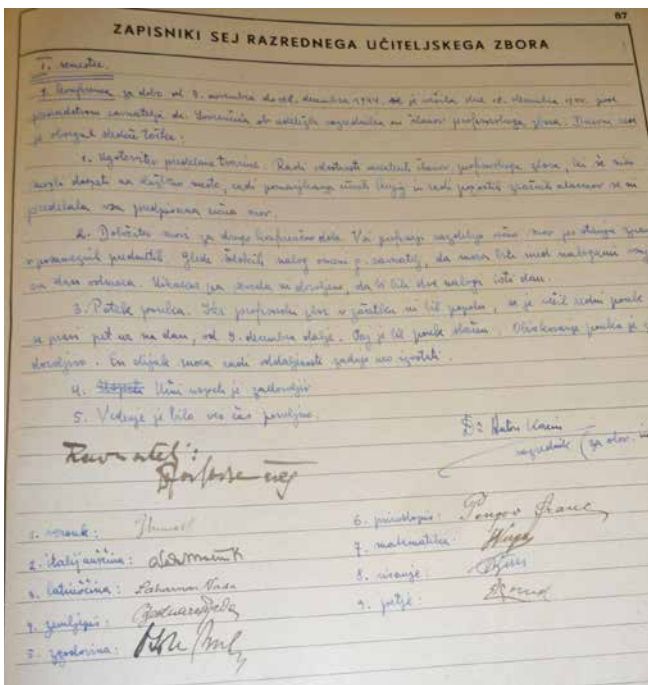
Karl Bonutti (drugi z desne), ob njem Rado Lenček in Alfonz Čuk (iz knjige Med izbiro in zgodovino. Spomini goriškega Slovenca, GMD 2015)

je zelo pokvarjeno. Mrtvih je v Štandrežu okoli 14.

Zapisniki sej profesor-skega zbora gimnazije

V arhivu slovenskega klasičnega liceja Primož Trubar v Gorici hranijo glavnino šolskih dnevnikov posameznih razredov gimnazije, tudi ređovalnice in vpisne pole. Iz tega gradiva lahko izluščimo več zanimivih podatkov, ki nam približajo šolski vsakdan pod Kapelo. Najprej pade v oči pogostost alarmov, ki so se z letom 1945 stopnjevali in močno ovirali ne le pouk, temveč tudi obisk šole. Več učencev je zato bilo neocenjenih, veliko je bilo zamud. Tudi opravičila govore o vojnem

stanju. Učenci so večkrat navajali, da niso prišli v šolo, ker niso imeli primerne obutve ali obleke; zaradi oddaljenosti od šole; ker so jim zaplenili kolo; zaradi strahu pred bombardiranjem; ker so bili v zaklonišču; dečku je mina

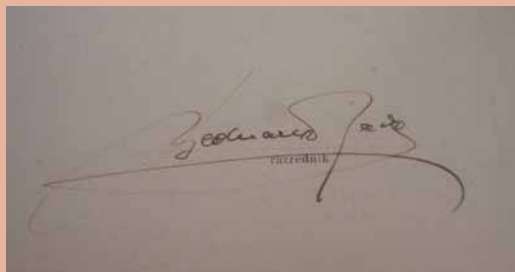
		Srednja šola				
		1. razred	2. razred	3. razred	4. razred	5. razred
18. 3.	19. 3.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
20. 3.	21. 3.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
22. 3.	23. 3.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
24. 3.	25. 3.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
26. 3.	27. 3.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
28. 3.	29. 3.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
30. 3.	31. 3.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
1. 4.	2. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
3. 4.	4. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
5. 4.	6. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
7. 4.	8. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
9. 4.	10. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
11. 4.	12. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
13. 4.	14. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
15. 4.	16. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
17. 4.	18. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
19. 4.	20. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
21. 4.	22. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
23. 4.	24. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
25. 4.	26. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
27. 4.	28. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
29. 4.	30. 4.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
1. 5.	2. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
3. 5.	4. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
5. 5.	6. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
7. 5.	8. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
9. 5.	10. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
11. 5.	12. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
13. 5.	14. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
15. 5.	16. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
17. 5.	18. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
19. 5.	20. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
21. 5.	22. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
23. 5.	24. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
25. 5.	26. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
27. 5.	28. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
29. 5.	30. 5.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
1. 6.	2. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
3. 6.	4. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
5. 6.	6. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
7. 6.	8. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
9. 6.	10. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
11. 6.	12. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
13. 6.	14. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
15. 6.	16. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
17. 6.	18. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
19. 6.	20. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
21. 6.	22. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
23. 6.	24. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
25. 6.	26. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
27. 6.	28. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
29. 6.	30. 6.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
1. 7.	2. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
3. 7.	4. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
5. 7.	6. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
7. 7.	8. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
9. 7.	10. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
11. 7.	12. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
13. 7.	14. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
15. 7.	16. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
17. 7.	18. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
19. 7.	20. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
21. 7.	22. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
23. 7.	24. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
25. 7.	26. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
27. 7.	28. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
29. 7.	30. 7.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
1. 8.	2. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
3. 8.	4. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
5. 8.	6. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
7. 8.	8. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
9. 8.	10. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
11. 8.	12. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
13. 8.	14. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
15. 8.	16. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
17. 8.	18. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
19. 8.	20. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
21. 8.	22. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
23. 8.	24. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
25. 8.	26. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
27. 8.	28. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
29. 8.	30. 8.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
1. 9.	2. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
3. 9.	4. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
5. 9.	6. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
7. 9.	8. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
9. 9.	10. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
11. 9.	12. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
13. 9.	14. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
15. 9.	16. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
17. 9.	18. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
19. 9.	20. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
21. 9.	22. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
23. 9.	24. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
25. 9.	26. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
27. 9.	28. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
29. 9.	30. 9.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
1. 10.	2. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
3. 10.	4. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
5. 10.	6. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
7. 10.	8. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
9. 10.	10. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
11. 10.	12. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
13. 10.	14. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
15. 10.	16. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
17. 10.	18. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
19. 10.	20. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
21. 10.	22. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
23. 10.	24. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
25. 10.	26. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
27. 10.	28. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm
29. 10.	30. 10.	alarm	alarm	alarm	alarm	alarm

Levo: zapisnik seje profesorskega zbora; desno: pouk so v letu 1945 pogosto prekinili alarmi.

Boris Mlakar, Dr. Joža Lovrenčič in mimohod revolucije, v: Goriški letnik 1991, Nova Gorica 1991, str. 32

Profesorjev sicer v sami Gorici ni bilo dovolj, pa še ti se Kulturnemu svetu niso vsi zdeli primerni, nekaj časa je tako bil vprašljiv tudi prof. Rado Bernarik, ker naj bi bil preveč levo usmerjen, vendar je bil nazadnje le sprejet. Ostale je bilo potrebno dobiti iz Ljubljane in tu si je mnogo prizadeval dr. Ivan Martelanc, tedaj formalno v službi pri primorskem domobranstvu.

Kot prvo ime, ki je pri tem prihajalo v poštev, in to ne le za profesorja, temveč predvsem za ravnatelja gimnazije, se je pojavil prav dr. Joža Lovrenčič. Na Martelančevo prizadevanje in prek posredovanja dr. Albina Šmajda sta se nanj obrnila dr. Alojzij Geržinič in tudi sam Kacin. Po kratkem premisleku je Lovrenčič ponujeno mesto ravnatelja sprejel. Kasneje je to obrazložil tako, da je pač v skladu s svojo vestjo to moral storiti, predvsem pa da je v tem videl možnost, da se primorske dijake utrdi v narodni zavesti. Na učiteljskišču v Ljubljani je dobil sprva plačan dvomesečni dopust do konca leta, kasneje pa še dva meseca, tako da je ohranil delovno mesto v Ljubljani.

*Podpis razrednika
Rada Bednarika*

poškodovala nogo. Ob njih nastopajo klasična opravičila: zobobol, grlo, želodec, vročina, kašelj.

Povedni so tudi zapisniki sej razrednega profesorskega zbora. Prva konferenca za 1. razred je bila 18. decembra 1944 pod predsedstvom ravnatelja. Razrednik je bil Oton Muhr. Člani profesorskega zbora: verouk je učil Mirko Mazora, slovenščino Joža Lovrenčič, nemščino in zemljepis Rado Bednarik in Karel Rakovec, italijanščino Neda Močnik, latinščino Oton Muhr, matematiko Slavko Vuga, prirodopis Frane Pengov, risanje Viktor Birska, petje Emil Komel.

Med drugim beremo, da se je snov predelala v skrčenem obsegu zaradi pomanjkanja učnih moči, pomanjkanja učbenikov in zaradi alarmov. Uspeh je nekoliko slabši tudi zaradi nepoznavanja slovenščine. Vedenje je bilo v začetku bolj nedisciplinirano zaradi navajenosti iz ljudske šole, vendar je bilo s časom že povoljno.

Z druge razredne konference, ki je bila 30. januarja 1945, zvedemo, da izmed 37 vpisanih redno obiskuje pouk prek 25 dijakov. Učna snov se ni mogla predelati zaradi stalnih alarmov, ker odpade približno ena tretjina ur. Uspeh se vidno boljša. V kolikor je še slab, so

temu krive "vis maior" (alarmi) in na splošno vojne razmere.

Na tretji konferenci, 26. februarja 1945, poročajo, da je število učencev nespremenjeno. Snovi ni bilo možno predelati v predvidenem obsegu pri nobenem predmetu zaradi dnevno se ponavljajočih alarmov. Iz istega vzroka tudi ni bilo možno pisati vseh nalog. Disciplinskih slučajev ni, vedenje je na splošno odlično.

V drugem polletju so imeli konferenco le 27. marca 1945. Potek pouka je bil do polovice marca zelo moten zaradi alarmov, po tem času pa je bil precej reden. Z 12. marcem so uvedli nov urnik, pouk je trajal od 17. ure do 19.05, torej je trajala učna ura le 25 minut.

Zvedemo tudi, da je bila v dneh 18., 19. in 20. marca duhovna obnova v cerkvi svetega Ivana v Gorici, ki jo je vodil jezuit Janez Jauh. V tistem času je pater deloval v Stelli Matutini. Tja so se maja 1945 zatekli nekateri slovenski begunci, ki so se pomikali v Furlanijo in so se za krajši ali daljši čas skrivali na podstrešju zavoda. Med njimi so bili nekateri primorski domobranci, slovenski četniki, pa tudi civilisti, med katerimi je bil tudi Karl Bonutti.

(se nadaljuje)